

Bella István: Emberi délkörön

A karcsú kötetet felütő olvasóval Bella István az első pillanatban közli, *Nem verset írok*. A költő tagadja a lírát? A forma ugyan mást mutat, de mégis ellentmondás. Csak József Attila költészettel szembeni magatartására kell gondolnunk. A nagy költő előd szellemének megfelelően véli úgy Bella, hogy nemcsak ő része a világnak, hanem az univerzum is neki. Így nehéz eldönteni, hogy ki mit ír. A kölcsönösség révén (hogy a fű, fa részei voltak) jutott el a felismeréshez: „meghalni tartozom már az életemért”. Ezzel az élreállításal egyértelművé tette, hogy a könyv főszólamát a létezés törvényeivel való szembesülés adja.

A múlandóságnak immár klasszikus chanssonja, amit Paul Verlaine az őszre írt. Telitalálattal mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy időtlenné vált, örökérvényű példája annak: az ősz által kiváltott hangulat kikerülhetetlenül megidézi a halált. Az *Őszi chansson* óta az évszak, falevél, hullás metonimikusan kapcsolódik egymáshoz. Véletlen-e így, hogy Bella István a legújabb kötetében a *Falevélen talált sanzont*? Nem szerepet játszik, hanem azonosnak érzi önmagát a hulló levéllel. Mélyen átéli a szólás lehetősége nélküli tragédiát, a nincsbé hullás (azaz, a nyomtalan eltűnés) esélyét. Anélkül, hogy erőszakolt párhuzamot akarnék kimutatni, azt kell mondanom, ebben Verlaine-nek szerepe volt. Bizonyosság erre többek között az *Egy fordítás álma* című vers. Az első szakasz idézése meggyőző a versforma pontos követéséről:

*Ősz szöszmötöl,
kődöt szöszöl,
kócozza.
A tujafa
a guzsalya,
s a bodza.*

A három szakasz ugyanakkor arra is példa, hogy Bella mennyire ügyelt a különbözőségeire. Vagy mondjuk úgy, versének egyénítő vonásaira. Olyan képeket rakott egymás után, amelyek harmonizálnak a kötet többi darabjával. S az *Egy fordítás álma* nem csúcsosodik ki a „hullni-múlni” hangulatára. A forma sajátos kitöltésével vívott küzdelem egyúttal azt is jelzi, hogy Bella pontosan megértette az *Őszi chansson* üzenetét.

A kötetet kezdő *Sugárúti strófák* ciklusának alapszavai: ősz, meghalok, levél. Ezekről külön-külön is elhíhetők, hogy sugalmazzák a költői hangulatot, miért van hát szükség arra, hogy egymást erősítsék? Azért, mert Bella alapvetően *természetközeli* gondolkodású. Persze, mint minden fogalom, ez sem fedi teljes mértékben azt, amire az *Emberi délkörön*t olvasva gondolhatunk. A versvilág tartalmát itt az éles megfigyelések, tapasztalatok és azok értelmező feldolgozása adja. Feladatát sok egyéb között abban is látja, hogy ne azt szedegesse fel, ami nincs. Ehelyett a látványt, a tapinthatót, az érzékelhetőt mutassa meg úgy, hogy abból körvonalazható legyen a horizont. A tapasztalás és a gondolkodás egységét emeli ki erőteljes költői-sséggel, ahogyan ezt például a *Végtelen kert* iniciáléjában látjuk:

*Alszik, rügyekbezárt öklét
szájába dugva alszik a fa.
Hihetnéd, csecsemő öröklét.
Pedig a hant hasonlata.*

A múlandóság és azzal összefüggő átalakulások mellett a költői szó ereje, lehetőségei foglalkoztatják leginkább Bellát. Van-e kommunikáció ember és ember között? Tudhat-e bárki világul, azaz a föld bármely nyelvén úgy írni, hogy megértsék és jöjjön rá visszhang? Alapvető gondként szól arról, hogy olykor még az egymáshoz közelálló nemzedékek között is áthághatatlan falakat épít a szókészlet különbözősége. A most szavait a múlt nem érti, és megfordítva. Pedig sámanok, táltosok, költők hányan keresték már a varázsigét. Ezt teszi Bella is,

noha az eredmény kétségeit előre felmérte. A *Tudsz-e még világul?* a ráolvasó költészet hangnemében kutatja a megérthető közös nyelvet. A választott formának megfelelő áradást végig azonos hőfokon tartja a szándék, illetve azzal együtt a szeretet. Anyját, apját és a fiát szeretné teljes érthetőséggel megszólaltatni. De hogyan beszéljen velük? A kérdés újabbakat szült:

*Siketnémák-jellel?
Ég-föld mammogással?
A vak végtelenség
csillagmilliárdja
braille-írásával,
bolygók betűivel?*

A válasz, vagyis az ugyanúgy értett beszéd meghatározása már nehezebb. A *Két ige Zamenhoff szótárából* épp arról ad bizonyosságot, hogy mennyi változata lehetséges ugyanannak a szónak (amiből viszont az következik, hogy bárki ízlésének, gondolkodásának megfelelő tartalmat lát benne). Az „*éden elvesztése*”-ben azzal az abszurd ötlettel játszik el, hogy az ember az emberiségben és az emberiség az emberben egyaránt keresi a barátot, de nem találhatják meg, mert egyik sem tudott a másik nyelvén. A verscím allúzió arra is, hogy Bella ebben a jelenségben milyen ősi bajt lát. Az éden mellett ezért kerül elő példái között több más biblikus motívum.

A szó hatásának vizsgálata, az eredendő közlésigény végül is társas elem. A létezés törvényeivel való szembenézés, a nyelv tartalmi sokszínűségének megmutatása nemcsak önmagáért, másokért is történt. Öregekért, gyermekekért, pályatársakért. Az *Áni Máni naptára* és a *Hogy ne legyünk magam* ciklus több darabját az inspirálta, hogy képes-e még megszólalni a gyerekek nyelvén. A kötetnek ezekben a részeiben komoly játék és játékos komolyság van együtt. Abból következően is, hogy ekként még van egy lehetőség a kommunikációra és azzal együtt önmaga és a világ felmérésére. Különösen szembeötlő a játékos kedve a *Cicelle-köszöntőben*, s a Lázár Ervinnek ajánlott *Egy nap: két Napban*.

A pályatársakat, mestereket tisztelő versekben újra és újra előbukkan a főszólam: a hallással való szembenézés. Ennek jegyében idézi meg Ady Endrét, Kormos Istvánt, Pilinszkyt, s köszönti Ágh Istvánt. A változás, a metamorfózis jegyeit észrevételezi mindenütt, másoknál és önmagában. Ezt összegző nagy verse az *Emberi délkörön*. Az én és a világ viszonyának tisztázására ekként tett kísérletet:

*Fönt és lent, belül és kívül
egyszeri s változó, özön
része mindnek, mi megkövül,
s lehel újra örökösön
ugyanegy új és volt körön,
— számomra nincs rajtam kívül
hely az emberi délkörön.
Szabadságom és börtönöm
én vagyok egyesegyedül.*

Ötödik kötetével pályájának összegző állomásához jutott el Bella István. Az *Emberi délkörönre* ugyanúgy jellemző az érzelmek áradása, mint a korábbi négy könyvre. Ebben mély drámaisággal élte át, ismerte fel a létezés alapvető törvényeit. Racionális számbavételre törekedett, de azt alkatának megfelelően oldotta fel játékkal, és tette önmaga és az olvasó számára — nem elfogadhatóvá — megérthetővé. Öröm és bánat, játékos vidámság és a szomorúság azonos hőfokon való megszólaltatása komoly költői feladat. Bella ezt sajátos eszközökkel és megkapó líraisággal oldotta meg. (*Magvető.*)

LACZKÓ ANDRÁS